

Крум Гергицов

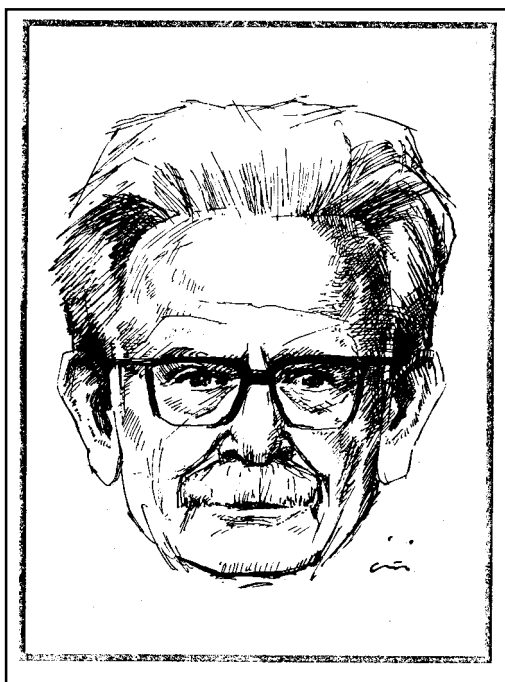
ТРИЛОГИЯ НА (НЕ)УЮТА

100 ГОДИНИ ОТ РОЖДЕНИЕТО НА ЕЛИАС КАНЕТИ.

**ДРАМАТУРГИЯТА НА ЕЛИАС КАНЕТИ НА СЦЕНАТА
НА РУСЕНСКИЯ ДРАМАТИЧЕН ТЕАТЪР (1992–2003)**

В продължение на единадесет години Русенският драматичен театър постави на сцената си три пиеси от големия австрийски писател Елиас Канети във вид на трилогия: премиерата на „Сватба“ е на 22 април 1992 г.; „Комедия на суетата“ – на 28 декември 1994 г.; „Предопределените“ – на 3 февруари 2003 г. Така в творческата биография на театъра се появява силното присъствие на фигурата на Канети. Авторът никъде не е назвал тези свои пиеси трилогия. Назовахме ги ние, русенските театрални творци, защото те разкриват в пълна мяра неговите театрални възгледи. Пиесите са три гледни точки към една и съща тема, която вълнува Канети през целия му живот, – индивидът и обществото, индивидът и (не)приспособимостта му към обществото, индивидът и другите.

Появата на тези заглавия не бе само израз на уважение към един писател от световна величина, роден в Русе преди сто години, но и бе продукувана от времето, от социалните катаклизми в него. Чрез тях русенските театрални творци се впуснаха в анализа на сложните проблеми на заобикалящия ни свят, извеждайки от тях послания

Елиас Канети

с универсална и общочовешка значимост.

Идеята за поставянето на първата творба на Канети – „Сватба“ – принадлежи на Георги Стефанов, директор на Русенския театър в началото на 90-те години, и на проф. Пенка Ангелова от Великотърновския университет.

Режисьор на постановките „Сватба“ и „Комедия на суетата“ бе Любомир

Дековски, който стана най-добрият и проникновен сценичен тълкувател на драматургията на Канети в България. В своите спектакли той имаше пристрастие да изследва проявите на националната ни психология и бит, както и да анализира индивида, поставен в ситуации на екзистенциални кризи и социални напрежения. Ритуал и психология, пластика и метафорична образност образуваха сложната поетико-философска атмосфера на неговите постановки. Той имаше усет театрално да пресътворява хаоса на света, в който личността дири своя Аз. В неговите постановки виждахме отхвърления човек, който беше неприспособим към всякакви авторитарни и тоталитарни порядки. И в двата си спектакъла по Канети той разкри тъкмо това драматично изживяване на индивида в хаоса на обществените порядки. Дековски създаде тези два спектакъла с екип от единомишленици: сценографката Виолета Радкова, хореографът Стоян Георгиев, авторът на музикалното оформление Михаил Шишков. В тях участва почти целият състав от артисти на Русенския драматичен театър от началото на 90-те години.

В „Сватба“ светът бе показан в неговата дълбока противоречивост. Виждахме възхода и падението на човешката личност сред водовъртежа от политически и егоистични интереси. Дековски беше в истинската си режисьорска стихия, защото пиесата на Канети му даде да съчетае в хомогенно цяло карнавала на живота със стихията на сложните психологически процеси в личността. А „Комедия на суетата“ се превърна в една гротескова картина на егоистичното човешко

Аз в едно затворено човешко общество, подвластно на мракобеснически тероризъм и потисничество. Това бе спектакъл за трагичния избор на личността между смиреното обезличаване и страстния порив за духовност. Той изведе и образа на страха във времена на социални сътресения и тоталитарни режими. Така двата спектакъла си приличаха по трагизма – трагизъм, който излъчваше карнавалната вакханалия на разюзданата страст в „Сватба“, и трагизъм, решен в черно-белите краски на психологизма в „Комедия на суетата“. И от двете пиеси на Елиас Канети Любомир Дековски съумя да извлече внушения, които кореспондираха с остри проблеми на времето, на света от втората половина на ХХ в. За съжаление смъртта на режисьора през март 1996 г. му попречи да довърши своето творческо дело върху драматургията на Канети.

Младата режисьорка Елена Панайотова постави третата пиеса на Канети – „Прегопределените“. Нейният избор не бе случаен – като режисьор тя има вкус към метафоричната и философска образност. Подобно на Дековски, тя умело съчетава психологическия рисунок на един образ с обобщения пластически знак – като движенческа и речева характеристика. А при Канети това е важно – неговата идея за т.нар. „акустична маска“ се съчетава с епическия размах на сюжетния ход. Тази особеност на драматургията Елена Панайотова я усети и пресътвори с висок професионализъм в „Прегопределените“. В постановката се разкриха и друга теми от творчеството на Канети: смъртта и безсмъртието, манипулацията на живота на хората от

страна на тоталитарната идеология, релативните граници на свободата. Спектакълът на Панайотова не носеше нито карнавално-игровия трагизъм на „Сватба“, нито черно-бялата строгост на „Комедия на суетата“, но в него се чувстваше техният отглас, най-вече в трагизма на неуютно чувстващата се личност в света на насиление. Така „Прегопределените“ притежаваше по-малка карнавална зрелищност, но в него имаше ясно изградена метафора на едно общество, затворено от догми, което в даден момент се разпада под напора на енергията на личността да бъде свободна. И тревожно отправеният въпрос за цената и последствията от тази свобода. Подготвен ли е индивидът да управлява тази свобода?

Единадесет години драматургията на Елиас Канети насища тетралното пространство в Русе с твърде важни социално-политически и философски идеи. На сцената образите на Канети обговарят такива категории като власт, смърт, безсмъртие, религия, богатство, добродетел, порок, авторитаризъм, свобода. Зрителите в Русе обаче не възприемаха спектаклите по Канети съзерцателно. Животът в България, предлагащ радикални социални промени, превърна видяното от сцената в нещо почувствано и изстрадано. А на творците от Русенския театър драматургията на Канети помогна да се доближат максимално до европейските образци на театралното изкуство. И в трите постановки русенските актьори участваха с голям ентузиазъм, дори най-малките роли бяха изиграни с майсторство. Ето защо за изпълнителите ролите от тази

трилогия по Канети останаха незабравимо преживяване и определен връх в творческата им биография. Благодарственото писмо на Елиас Канети от 14 май 1992 г., изпратено до състава на „Сватба“ и тогавшния директор Георги Стефанов, остава голямата награда за творческия труд върху трите пиеси на големия писател.

С какво обогати сценичната реализация на драматургичните творби на Канети актьорското майсторство на русенските артисти? Канети предполага към особен вид актьорска игра, при която образът не следва сюжетно-битова линия на развитие, а е образна квинтесенция на определена житейска философия. В тези образи Канети сценично осъществява своята теория за „акустичната маска“, изразяваща се в това, че на всеки индивид са същностно присъщи определен начин на говорене и на поведение. И в трите спектакъла тази маска бе предадена в своите различни нюанси и пластически изрази – в тази маскардност съществуваха максимално уедреният социален жест. Така и трите спектакъла бяха заредени с публицистичен патос, чрез който русенските актьори разкриваха своето отношение към различни обществени проблеми и същевременно демонстрираха своето сценично майсторство.

И все пак, в пъстрата галерия от образи на персонажи на Канети, изградени на сцената на Русенския драматичен театър, ми се иска да отбележа тези актьорски изпълнения, които постигнаха в своята пълнота и естетическа цялост желаните решения на режисурата и бяха адекватни на теорията на Канети за „акустичната маска“:

В „Сватба“ – Косьо Станев (Хорх), Миланка Петрова (Йоханна), Минко Минков (Бащата), Ружа Любомирова (Криста), Иван Самоковлиев (г-р Бок), Любомир Кънев (аптекарят Гал), Галина Миланова (Моника Гал), Емил Михов (Розиг), Венцислав Петков (Михал), Анелия Шишкова (г-жа Царт), Татяна Цветкова (Гретхен), Никола Чиприянов (Макс), Мариан Савов (учителят Тут), Цако Дачев (Кокос), Мариана Кьостебекова (жената на Кокос); В „Комедия на суетата“ – Николай Ангелов (Франц Нага), Миланка Петрова (Франци Нага), Иван Самоковлиев (Франц Шакера), Венцислав Петков (Хайнрих Фьон), Мариана Крумова (Леда Фриш), Никола Чиприянов (Йозеф Гараус), Владимир Данченко (Егон Калгаци); В „Предопределените“ – Светозар Ников (Петгесет), Иван Самоковлиев (Приятелят), Георги Стефанов

(Капсулана), Никола Чиприянов и Ивайло Брусовски (двама колеги), Яна Стефанова (млада жена, която погребва детето си), Дина Шошева и Ружа Любомирова (две дами), Татяна Цветкова (жена на 43), младите актьори Силвия Терзиева, Ивайло Гандев, Кагри Хабил, Венцислав Славов.

Трилогията от драматургичните творби на Елиас Канети „Сватба“, „Комедия на суетата“ и „Предопределените“ остава голямо и забележително художествено явление не само в историята на Русенския театър, но и в културния живот на страната. Те разкриха философските прозрения на Канети, който много точно определя своите пиеси в знаменитото си изказване: „Смятам, че преди години моите пиеси далеч бяха изпреварили Вкуса на Времето. Днес, когато абсурдният театър е надминал себе си,

„Предопределените“ – Е. Канети, реж. Е. Панайотова, ДТ-Русе, 2002/03

моите пиеси вече не са най-абсурдните. Онова, което някога бе ново в тях, и както тогава си въобразявах, бе смело, днес вече е нещо почти обикновено. Това, че авангардни пред-

ставления ме застигат във времето, е едно от най-забавните явления и човек би трябвало да живее достатъчно дълго, за да се наслаждава на този спектакъл.“

Докладът е четен на международна научна конференция на тема „Интеркултуралност и интертекстуалност. Елиас Канети и съвременници“ проведена на 13–15 октомври 2005 г. в Софийския университет.

Писмо на писателя Елиас Канети
до Директора и колектива на Драматичен театър „Сава Огнянов“ - Русе

Елиас Канети
CH - 8032 - Цюрих
Швейцария

3 май 1992 г.

ДРАГИ г-н СТЕФАНОВ,

Вашето писмо ми достави извънредно голямо удоволствие и аз Ви благодаря за него от дъното на моето сърце.

Вие знаете какво е Русе за моето детство. Тези първи шест години от моя живот винаги са присъствували в моето съзнание. Те дадоха цвят и облик на осемте следващи мои години.

Чувствавам се силно поласкан, че една от моите пиеси е включена във Вашия репертоар по случай годишнината на Русе.

Получих Вашето писмо на 21 април, т. е. един ден преди премиерата на „Сватба“ във Вашия театър. И така бях мислено с Вас и се надявам, че сте имали успех.

Аз искрено съжалявам, че не мога да присъствам на премиерата като гойда в Русе. Здравето ми е нарушено, засега е твърде обезпокоително, и лекарят не ми позволява да пътувам.

Моля, предайте на Вашите колеги благодарността, която изпитвам за усилията, които са положили за поставянето на „Сватба“. Тя е трудна пиеса и не винаги лесно разбираема за публиката. Но аз зная колко са способни Вашите актьори и съм сигурен, че под Вашето ръководство Вашият състав ще успее.

Моето сърце е отправено към всеки от вас и най-сетне, но не - помалко, към Вас - г-н Стефанов.

Сърдечно ваш:
Елиас Канети

From my
now from the story of my childhood and Russia
first ten years of my life are days present to
over color and shape to the eight years that of
greatly honored that a play of mine is included
Elias Canetti